

PHANTASMA. CENTRUL DE CERCETARE A IMAGINARULUI

Director: Prof. univ. dr. Corin Braga

Adresa: Facultatea de Litere, str. Horea, nr. 31, 400202 Cluj-Napoca

Web page: www.phantasma.ro

Program de cercetare

Baza teoretică

Conceptul de imaginar este un concept central pentru analiza comportamentului uman individual și de grup. O tradiție filosofică apăsător intelectualistă a impus ideea că omul este o ființă rațională, ale cărei acțiuni depind de mecanisme perfect logice, reductibile la diagrame inteligibile. Or, acest mit al raționalității nu descrie o realitate, ci mai degrabă un ideal, o utopie antropologică. Pentru a înțelege, a anticipa și eventual a influența și dirija conduitele persoanelor și ale grupurilor trebuie investigate motivațiile lor inconștiente, conținuturile imaginare și simbolice, încărcăturile emoționale etc. Cercetarea imaginarii vine să suplinească această lacună majoră din filosofia și psihologia europeană. Situate între percepție și rațiune, între reprezentarea senzorială și noțiunea intelectuală, imaginile, simbolurile, fantezmele constituie un substrat fără de care nu poate fi înțeleasă activitatea psihicului (Cf. Jean-Jacques Wunenburger, *Filozofia imaginilor*, 2004).

Știința modernă a imaginarii a fost fondată la jumătatea secolului XX, prin eforturile unor filosofi, teoreticieni și istorici ai religiilor precum Gaston Bachelard, Henry Corbin, Mircea Eliade, Charles Baudouin, Charles Mauron, Gilbert Durand și alții. Ei au abordat imaginația dintr-o perspectivă complexă, menită să-i pună în evidență natura specifică, mecanismele de generare, de funcționare și de transmitere, relațiile sinestezice, simbolice și logice pe care le întreține cu percepțiile, amintirile și ideile, rolul și funcțiile sale în cadrul psihismului individual și al celui colectiv, concretizările sale psihologice, sociale sau artistice. În ultimii cincizeci de ani, cercetarea imaginarii s-a impus ca o disciplină de vârf atât în științele naturii (psihologie), prin explorarea funcțiilor somnului REM (Rapid Eyes Mouvement), somnul paradoxal, somnul cu vise, cât și în antropologie și în științele umaniste, prin crearea unor metode de investigare a imaginarii colective, cum ar fi mitanaliza, mitocritica, psihocritica, arhetipologia generală, imagologia.

Istoric și context internațional

În ultimele decade, odată cu dezvoltarea societății postmoderne, relevanța și importanța acestor cercetări a crescut în mod vertiginos. Lumea actuală evoluează spre ceea ce se numește satul global, o societate în care, la fel cum locuitorii satului tradițional cunoșteau toate întâmplările importante din localitate, oamenii din toate părțile lumii pot primi, prin canalele mediatice, informații despre orice eveniment, desfășurat în orice colț al pământului. Spre deosebire însă de satul tradițional, unde transmiterea acestor informații era directă, interpersonală, nemediată, în satul global informația este indirectă, mediată, transformată. Sistemul mondial de reclame, rețelele de distribuție internațională a filmelor, ziarele și revistele cu circulație universală, televiziunile prin cablu și prin satelit, Internetul, toate aceste instrumente mediatice nu mai furnizează imagini perceptibile ale indivizilor și evenimentelor, ci doar imagini imaginare (Cf. Jean-Paul Sartre, *L'imagination*, 1950), imagini procesate în studiouri și redacții. Aceste imagini devin capabile să transporte mesaje suplimentare, subliminale, expuse manipulării comerciale sau ideologice. Campaniile politice și războaiele electronice, modele și sistemul de promovare a vedetelor sunt niște exemple banale în ceea ce privește felul în care imaginile ne influențează și modelează viziunea asupra realității.

În fața acestor noi provocări teoretice, în Europa a apărut o nouă generație de cercetători ai imaginarii, cum sunt Jean-Jacques Wunenburger, Michel Maffesoli, Philippe Walter, Joël Thomas, Pierre Brunel, Helder Godinho, Paul Carmignani, Claude-Gilbert Dubois, Jacques Boulogne etc. Pornind de la modelul Centrului de Cercetare a Imaginarii

creat de Gilbert Durand la Grenoble la sfârșitul anilor 60, acești cercetători și omologi ai lor din diverse țări ale Europei au creat o rețea de Centre de cercetare a imaginarului în Franța, Spania, Portugalia, Italia, Belgia, Elveția, Polonia, Grecia sau România.

La Universitatea Babeș-Bolyai, un grup de cadre didactice din Facultatea de Litere (Corin Braga, Ștefan Borbély, Ruxandra Cesereanu, Sanda Cordoș, Ovidiu Mircean, Horea Poenar, Mihaela Ursa, Cornel Vâlcu) și de la alte facultăți (Mircea Baciuc, Ovidiu Pecican, Marius Jucan etc.) și-au unit eforturile pentru a înființa un Centru de Cercetare a Imaginarului, numit PHANTASMA. Centrul a fost inaugurat la 16 aprilie 2002, în cadrul unei festivități oficiale la care a participat prof. Jean-Jacques Wunenburger, director al Institutului Gaston Bachelard de cercetare a imaginarului și a raționalității din Dijon și responsabil cu relațiile dintre centrele din Franța și din lume.

Obiectivele generale de cercetare ale Centrului

Analiza imaginarului literar și artistic. Cercetarea imaginarului a elaborat o serie de metode și instrumente analitice (psihocritica, mitocritica, arhetipologia, imagologia) extrem de eficiente, care permit o hermeneutică a imaginarului cultural dintr-o perspectivă imanentă, ce surprinde specificul ireductibil al imaginii, simbolului, mitului, ca funcții psihice cu un statut bine delimitat. Proiectul nostru de perspectivă este de a conjuga aceste metode cu o abordare participativă (active research, recherche-action), pentru a identifica nucleele de fascinație care hrănesc constelațiile de imagini artistice.

Analiza imaginarului social și politic. Vorbim astăzi de transformarea lumii într-un "sat global" și trebuie să fim însă conștienți de faptul că informațiile pe care le avem asupra evenimentelor ce au loc în întreaga lume nu sunt percepții directe, cum se întâmpla în satul tradițional, ci imagini elaborate de mijloacele mediatică (reclame, presă, cinematografie, televiziune prin cablu și satelit, internet etc.). Cercetarea imaginarului este importantă pentru analiza modului de funcționare a imaginilor la nivelul grupurilor sociale, al inconștientului colectiv, îndeosebi într-o epocă în care extinderea fără precedent a culturii vizuale face posibile o serie de manipulări subliminale, ideologice, politice etc.

Obiectivele specifice ale Centrului

1. Cercetarea unor teme de imaginar atât cultural-artistic cât și social-mediatic (la toate nivelele: cadre didactice, doctoranzi, masteranzi, studenți), în cadrul a patru ateliere:

- Imaginar politic și ideologic (Ștefan Borbély)
- Imaginar istoric (Ovidiu Pecican)
- Imaginar social și mediatic (Ruxandra Cesereanu)
- Imaginar religios (Corin Braga)

2. Dezbaterile și predarea temelor de cercetare, prin:

- Masterul interdisciplinar Istoria imaginilor – Istoria ideilor
- Cercul Eranos
- Dezbaterile Phantasma
- Cercul de creative writing

3. Publicarea rezultatelor cercetărilor, prin:

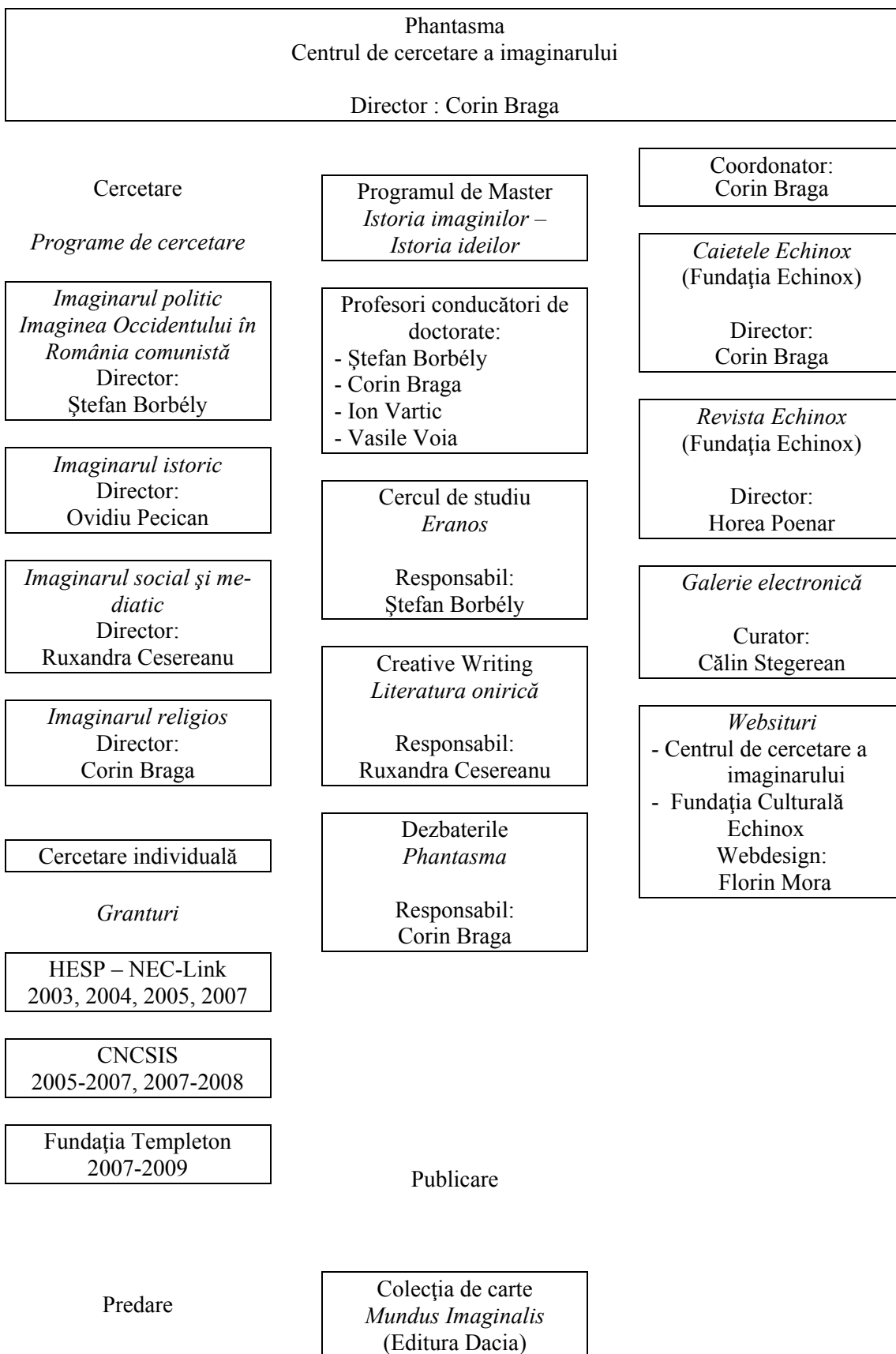
- Colecția de carte *Mundus imaginalis*, de la editura Dacia
- Revista *Caietele Echinox*
- Websiteul Centrului (www.phantasma.ro)

Rețeaua CRI (Centres de Recherches sur l'Imaginaire) a pus la punct o strategie de cercetare colectivă. O serie de simpozioane desfășurate la sfârșitul anilor 90 sub patronajul lui Gilbert Durand au redefinit conceptul de imaginar, câmpul de priorități și metodologiile de lucru ale disciplinei. Aceste direcții au fost sistematizate în volume precum *Introduction aux methodologies de l'imaginaire* (1998). Coordonatorul volumului, Joël Thomas, definește spre exemplu imaginarul ca « un système, un dynamisme organisateur des images, qui leur confere une profondeur en les reliant entre elles. L'imaginaire n'est donc pas une collection d'images

additionnés, un *corpus*, mais un réseau ou le sens est dans la relation ». O asemenea definiție dinamică, reticulară, este capabilă să revoluționeze științele umaniste și face din cercetarea europeană a imaginarului o prioritate mondială, fără echivalent în studiile de peste ocean.

Integrat în rețeaua CRI, Centrul de cercetare a imaginarului din Cluj dezvoltă în spațiul românesc acest domeniu. În ultimii ani, cu ajutorul mai multor granturi (CNCSIS, Templeton, NEC-Link), au fost organizate trei simpozioane internaționale, *Les imaginaires européens* (2005), *Homo errans* (2006), *Gulag & Holocaust* (2007) și o serie de conferințe și prelegeri ale unor profesori din rețea. Rezultatele cercetărilor au fost publicate în cele 19 volume tipărite până acum în colecția *Mundus imaginalis*, în cele 14 numere din *Caietele Echinox*, precum și în cărți și studii de autor. O sinteză a contribuției teoretice a școlii clujene este reprezentată de volumul *Concepte și metode în cercetarea imaginarului* (Polirom, 2007), în care sunt definite concepte noi sau adaptate precum cele de anarhetip, deprogramarea creierelor, ficționalizarea, locurile memoriei, criti-ficțiunea etc.

Structura organizatorică

Calitatea prestației – Publicații

Colecția de carte **Mundus Imaginalis**, Editura Dacia, Cluj

- Charles Mauron, *De la metaforele obsedante la mitul personal*, Traducere de Ioana Bot, 2001
- Ștefan Borbely, *De la Herakles la Eulenspiegel. Eroicul*, 2001
- Jean-Jacques Wunenburger, *Utopia sau criza imaginarului*, Traducere de Tudor Ionescu, 2001
- Laurence Delaby, *Șamanii tunguși*, Traducere de Liliana și Doru Burlacu, 2002
- Ovidiu Pecican, *Realități imaginate și ficțiuni adevărate în Evul Mediu românesc*, 2002
- Carmen Andraș, *România și imaginile ei în literatura de călătorie balcanică*, 2003
- Lucien Levy-Bruhl, *Experiența mistică și simbolurile la primitivi*, Traducere de Raluca Lupu-Oneț, 2003
- Wayne Shumaker, *Științele oculte ale Renașterii*, Traducere de Petronia Petrar, 2004
- Gilbert Durand, *Introducere în mitologie. Mituri și societăți*, Traducere de Corin Braga, 2004
- Jean Libis, *Mitul androgenului*, Traducere de Cristina Muntean, 2005
- Doru Pop, *Ochiul și corpul. Modern și postmodern în filosofia culturii vizuale*, 2005
- Paul Foucart, *Misterele de la Eleusis*, Traducere de Maria Mățel-Boatcă, 2005
- Mihaela Ursa, *Scritopia. Ficționalizarea în imaginarul teoriei și criticii literare*, 2005
- Jean-Pierre Sironneau, *Milenarisme și religii moderne*, Traducere din franceză de Ioan Lascu, 2006
- Maryvonne Perrot, *Bachelard și poetica melancoliei*, 2007
- Cristian Bădiliță, *Sacru și melancolie*, 2007
- Philippe Walter, *Limba păsărilor. Mitologie, filologie și comparatism în mituri, basme și limbi ale Europei*, Traducere din limba franceză de Andreea Hopârtean și Corin Braga, 2007
- Corin Braga, *10 studii de arhetipologie*, Cluj, Dacia, 2007, ISBN 978-973-35-2258-4

Caietele Echinox

Revistă indexată ERIH

Revistă recunoscută de CNCSIS la categoria B+

Revistă inclusă în baza internațională de date CEEOL (Central and Eastern European Online Library)

- Volumul 1 : *Postcolonialism și Postcomunism*, 2001
- Volumul 2 : *Teoria și practica imaginii. Imaginar cultural*, 2002
- Volumul 3 : *Teoria și practica imaginii. Imaginar social*, 2002
- Volumul 4 : *Restricții și cenzură*, 2003
- Volumul 5 : *Geografii simbolice*, 2003
- Volumul 6 : *Germanistică și comparativă. Festschrift Hugo Meltz*, 2004
- Volumul 7 : *Literatură și totalitarism*, 2004
- Volumul 8 : *Șamanismul postmodern*, 2005
- Volumul 9 : *Jules Verne dans les Carpates*, 2005
- Volumul 10 : *Les imaginaires européens*, 2006
- Volumul 11: *Voyages dans le Levant et ailleurs*, 2006
- Volumul 12: *L'imaginaire religieux*, 2007
- Volumul 13 : *Gulag și Holocaust*, 2007
- Volumul 14 : *Le roman latino-américain*, 2008
- Volumul 15: *Memorialistica de detenție*, 2008.

Continuitate – manifestări

Simpozioane organizate

1. Colocviul internațional ”*Imaginarul european / Les imaginaires européens*”, 22-24 septembrie 2005. La colocviu au participat douăzeci și doi de invitați străini (din Franța, Belgia, Germania, Italia, Portugalia, Marea Britanie, Elveția, Ungaria, Polonia, Bulgaria,

Slovenia, Rusia), șase invitați din alte orașe ale României (București, Timișoara, Craiova) și doisprezece cercetători de la Universitatea Babeș-Bolyai. Lucrările colocviului s-au desfășurat în câte două module paralele, unul în limba franceză, celălalt în engleză. Au fost dezbătute idei legate de "mitul european", teme de imagologie, subiecte legate de imaginarul istoric, religios, științific și literar;

2. Colocviul "*Imaginarul comunist. Deconstrucții*", 4 martie 2006, organizat în colaborare cu New Europe College din București în cadrul unui program NEC-Link coordonat de Ruxandra Cesereanu și Ion Manolescu;

3. Colocviul internațional "*Homo errans. Passagi, erranze, nomadi. Giornata di studi di letteratura comparata*", 9 iunie 2006, organizat sub egida Centrului de Cercetare a Imaginarului de către Ovidiu Mircean (bursier Pârvan) la Accademia di Romania din Roma. Din partea Centrului au participat Corin Braga, Ștefan Borbély, Carmen Borbély, Ruxandra Cesereanu și Sanda Cordoș;

4. Simpozion comemorativ "*Mircea Eliade - 100*", Facultatea de Litere, Cluj, 13 martie 2007. Organizator : Prof. dr. Ștefan Borbély;

5. "*Gulag și Holocaust în conștiința românească*", Simpozion internațional, 24-25 mai 2007. Organizator: Conf. dr. Ruxandra Cesereanu.

Conferințe organizate

- Philippe Walter (Universitatea Stendhal, Grenoble 3), "A la recherche d'une mythologie de la vieille Europe", noiembrie 2005;
- Basarab Nicolescu (CNRS, Paris), "Imaginație, imaginar, imaginal", februarie 2006;
- Mircea Cărtărescu, "Față în față cu sine însuși și cu cititorii", februarie 2006;
- Cristian Bădiliță, "Traducere în românește a Septuagintei", noiembrie 2006;
- Bruno Pinchard (Universitatea Jean Moulin – Lyon 3), "L'hermeneutique du monde ancien selon Giambattista Vico", 6 decembrie 2006;
- Cristian Bădiliță, "Maria Magdalena, de la Dan Brown la Evangheliile și retour". În deschidere, Adrian Papahagi a prezentat volumele lui Cristian Bădiliță, *Singurătatea păsării migratoare și Regele cu o harfă în mâini*, 29 martie 2007;
- Centrul de cercetare a imaginarului a organizat două conferințe ale scriitorului româno-american Andrei Codrescu, 9-10 octombrie 2007;
- Bertrand Westphal (Université de Limoges) "Littérature, géographie, géocritique", 9 aprilie 2008;
- Basarab Nicolescu "Oare are universul un sens?", 15 mai 2008.

Cercul "Eranos"

Cercul a fost înființat în toamna anului 1991, la Facultatea de Litere din Cluj, de către prof. Ștefan Borbély. Numele Eranos ("prânzul filosofilor") este preluat de la celebrele întâlniri și dezbateri organizate de C. G. Jung în Elveția. Cercul promovează o deschidere interdisciplinară, organizând dezbateri pe teme de imagologie, simboluri, religie, studiul comparat al mentalităților, psihanaliză, psihocritică, psihologie politică, psihoistorie, filosofie. Simpla enumerare a tematicii generale sugerează că milităm pentru integrarea studenților de la mai multe facultăți, în interesul unor reuniuni lunare cât mai reușite.

2002

- 21 martie – Ce ne place și ce nu ne place în critica literară practică la Litere?
- 4 aprilie – Dezbateri pe marginea cărții "Omul recent" de H.-R. Patapievic
- 25 aprilie – Oleg Garaz, "Imaginea muzicală"
- 24 octombrie – Sorin Mitu, Ovidiu Pecican, "Istoriografia românească azi. De la mitologia națională la adevărul istoric"
- 21 noiembrie – Marta Petreu, "Umbra lui Nae Ionescu. Generația de la 27 (Noica-Eliade-Cioran) între admirație necondiționată și reconsiderare critică"
- 11 decembrie – Virgil Mihaiu, "Jazzul ca sinteză artistică la începutul celui de-al III-lea mileniu"

2003

- Ianuarie – Simpozionul studentesc ”Festivalului Mondial al Tineretului din 1953”
- Martie – Aurel Sasu, ”Dicționarul scriitorilor români”
- Septembrie – Francoise Bonardel, ”Imaginaire de la transmutation / Transmutation de l’imaginaire”

- Decembrie – Oleg Garaz, ”Muzica și literatura”

2004

- Simpozionul studentesc ”Tito și titoismul”
- Alin Rus, ”Antropologia Văii Jiului”
- Dezbateri, ”St. Aug. Doinaș – informator al Securității?” (I. Mușlea, I. Pop, Radu Mareș, Marius Lazăr)
- Ruxandra Cesereanu, ”Fenomenul Piața Universității 1990”
- Eugen Pentiuc, ”Cum citim Biblia azi”
- Corin Braga, ”Paradisul interzis în Evul Mediu”

2005

- Comentarii pe marginea *Jurnalului* Ioanei Em. Petrescu (Mircea Borcilă, Ion Vlad, Ion Pop, Ioana Both, Sanda Cordoș, Ștefan Borbély)
- Întâlnire literar-muzicală cu redactorii revistei europene PLOTKI (Felix Wolff, Nicol Doerr, Cristina Novac)
- Prezentarea proiectului ”*Bulgakoviada*” (Ruxandra Cesereanu, Virgil Mihaiu, Corin Braga), 26 octombrie 2005
- Conferința ilustrată *Locurile memoriei Revoluției române: Cluj, Timișoara, București. După 15 ani* susținută de Sidonia Grama (Institutul de Istorie Orală), 8 decembrie 2005

2006

- Întâlnire cu prozatoarea Florina Ilis, care a vorbit despre romanul ei *Cruciada copiilor*, 6 aprilie 2006
- Întâlnire cu filosoful francez Claude Karnoouh, care vorbit despre ”Recentele tulburări studentești din Franța”, 9 mai 2006
- Marin Mincu susținut conferința ”Umberto Eco – Omul și opera” și a fost prezentat de Ovidiu Mircean, 10 noiembrie 2006
- Dezbateri ”CNSAS văzut din interior”, la care au participat ca invitați Alina Ilinca și Liviu Bejenaru, consilieri în cadrul Direcției ”Cercetare” din CNSAS, 24 noiembrie 2006

2007

- Florina Ilis ”Cruciada copiilor”, 6 aprilie 2006
- Claude Karnoouh a ținut conferința ”Eurosepticismul ca optimism”, 28 februarie 2007
- Andrada Fătu-Tutoveanu a organizat o ”Seară chiliană (exilul chilian în literatură, muzică, filme)”, 28 martie 2007
- Simpozion dedicat Centenarului nașterii lui Mircea Eliade, în cadrul căruia au susținut comunicări prof. Marta Petreu, prof. Ștefan Borbély și conf. Corin Braga, 13 martie 2007
- Marin Mincu, laureat al Premiului Herder, a susținut conferința ”Mircea Eliade: perioada de tinerețe”, 4 mai 2007,
- Scriitorul german Hellmut Seiler a susținut conferința ”Pădurea de interdicții”, 29 mai 2007

2008

- Norman Manea (New York), Doctor Honoris Causa al Universității Babeș-Bolyai, și Clémence Boulouqué (Paris), au susținut dezbateri ”Trecutul ca ficțiune”, 21 aprilie 2008

Dezbaterile ”Phantasma”

Începând cu toamna lui 2002, Centrul a început să organizeze o serie de dezbateri în care membrii săi supun discuției câte un concept și o metodă în cercetarea imaginației, care rezumă propriile lor căutări. Adunate la un loc, aceste texte teoretice și dezbaterile pe marginea lor ar urma să constituie un dosar al contribuției școlii clujene în domeniu. Până acum au fost următoarele concepte:

Dezbateri 1 (noiembrie 2002 – ianuarie 2003)

Propunător: Corin Braga. Conceptul propus: *Anarhetipul*

Dezbateri 2 (februarie 2003)

Propunător: Ruxandra Cesereanu. Conceptul propus: *Dezintoxicarea creierelor*

Dezbaterea 3 (martie 2003)
Propunător: Ovidiu Pecican. Conceptul propus: *Locurile memoriei*
Dezbaterea 4 (octombrie 2003)
Propunător: Sanda Cordoș. Conceptul propus: *Rezistență prin literatură*
Dezbaterea 5 (noiembrie 2003)
Propunător: Doru Pop. Conceptul propus : *Metodele calitative în cercetarea imaginilor*
Dezbaterea 6 (decembrie 2003)
Propunător: Diana Adamek. Conceptul propus: *Critificțiunea*
Dezbaterea 7 (aprilie 2004)
Propunător: Marius Jucan. Conceptul propus: *Reconstrucția societății civile după 1990*
Dezbaterea 8 (noiembrie 2004)
Propunător: Mihaela Ursa. Conceptul propus: *Ficționalizarea*
Dezbaterea 9 (decembrie 2004)
Propunător: Cornel Vâlcu. Conceptul propus: *Postmodernitatea – Pod cu trei capete*
Dezbaterea 10 (februarie 2005)
Propunător: Horea Poenar. Conceptul propus: *Estetica fenomenologică*
Dezbaterea 11 (decembrie 2005)
Propunător : Ștefan Borbély
Tema propusă : *Generații fără memorie*
Dezbaterea 12 (februarie 2006)
Propunător : Basarab Nicolescu. Conceptul propus : *Cosmodernitatea*
Dezbaterea 13 (februarie 2006)
Propunător : Mircea Cărtărescu. Tema propusă : *Poetica fractalică*
Dezbaterea 14 (mai 2006)
Propunător: Alexandru Mușina. Tema propusă: *Imaginarul obiectelor în literatura română*
Dezbaterea 15 (31 mai 2007)
Propunător: Călin Andrei Mihăilescu, șeful Catedrei de literatură comparată al Universității din Ontario, Canada. Tema propusă: *Antropomorfină*

Galerie foto

